

GÖTEBORGS UNIVERSITET

En skola fri från verbal mobbning

*En studie av gymnasieskolans specialpedagogers perspektiv om
förebyggande arbete mot verbal mobbning*

Sara Pejman

Självständigt arbete LKXA1G
Examinator: Ola Strandler

Sammanfattning

Titel: En skola fri från verbal mobbning. En studie av gymnasieskolans specialpedagogers perspektiv om förebyggande arbete mot verbal mobbning.

Title: A school free from verbal bullying. A study of the upper secondary school's educator's perspective on preventive work against verbal bullying.

Författare: Sara Pejman

Typ av arbete: Examensarbete på grundläggande nivå (15 hp)

Examinator: Ola Strandler

Nyckelord: verbal mobbning, förebyggande arbete och åtgärder, specialpedagoger

Den här studien handlar om verbal mobbning i två gymnasieskolor. Mer precist beskrivs fyra specialpedagogers syn på det förebyggande arbetet som sker mot verbal mobbning. Syftet är därmed att belysa och diskutera specialpedagogers perspektiv när det kommer till verbal mobbning i gymnasieskolan och följande två frågeställningar ställs:

Vilka metoder lyfter specialpedagogerna fram i arbetet mot verbal mobbning?

Vilken nivå dominerar i specialpedagogernas berättelser om det förebyggande arbetet mot verbal mobbning?

För att besvara de frågeställningarna har fyra specialpedagoger på två gymnasieskolor i en stad i Västsverige intervjuats.

Verbal mobbning är ett stort, komplext och utbrett problem i dagens skola med allvarliga individuella och lika väl sociala konsekvenser. Ämnet har under åren fått stor nationell och internationell uppmärksamhet. Skolverket, skolan och forskarvärlden är tre av de aktiva aktörerna som var och en vill bidra till långsiktigt strukturellt förebyggande arbete som i sin tur bidrar till skapandet av en hållbar skolmiljö i vilken alla barn känner sig trygga.

Som teoretiskt ramverk har både individualpsykologiska perspektivet och socieologiska teorins olika systemnivåer och perspektiv använts. Dessa teoretiska perspektiv används för att utreda vilket fokus de olika nivåerna får, samt vilka strategier och metoder som används. Resultatet påvisar att specialpedagogerna lägger fokus på såväl mikro- som makronivå. På mikronivå handlar det om att få förståelse för bakomliggande faktorer till elevernas beteende i olika mobbningssituationer och här är samtal och gruppaktiviteter viktiga metoder. På makronivå ligger stort fokus på att all personal och alla specialpedagoger följer de lagar, regler och hänvisningar som finns i skollagstiftningen. Det är uppenbart att denna hjälper och vägleder ansvariga och specialpedagoger att systematisera och strukturera sitt arbete för olika åtgärder på skolnivå för att förebygga och förhindra den verbala mobbningen.

Förord

Som sista delen av ämneslärarprogrammet eller rättare sagt min pågående lärarutbildning vid Göteborgs universitet, och med examensutgång gymnasieskolan och med inriktningar psykologi och samhälle, har jag valt att skriva denna C- uppsats om verbal mobbning i skolan. Studien riktas mot specialpedagogernas perspektiv på de förebyggande åtgärder som används i skolan för att minska verbal mobbning. Jag är intresserad av detta ämne eftersom det påverkar elevernas skolgång och möjlighet till inläring. Det är ett aktuellt ämne som diskuteras och lyfts fram i dagens svenska skolor och i den politiska debatten. Detta kan även ge mig lärdom och idéer om hur jag i framtiden som lärare skall agera när mobbningsituationer uppstår i klassrummet och på skolan.

Under detta uppsatsarbete har jag fått chansen att träffa fantastiska människor. Jag vill framföra ett stort tack till alla som har stöttat mig i mitt arbete med denna uppsats. Ett stort tack till de specialpedagoger som tog sig tid för intervjuerna. Baserat på dessa respondenters svar blev det möjligt för mig att göra en dataanalys vilket i sin tur gav mig en inblick i deras arbete och gav de resultat och slutsatser som har presenterats i denna studie.

Sara Pejman

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
2. Bakgrund	2
2.1 Social och verbal mobbning	2
2.2 Stödinsatser	2
3. Tidigare forskning	3
3.1 Mobbning som fenomen	3
3.2 Mobbningens bakomliggande orsaker	4
3.2.1 Bakomliggande orsaker på individnivå	4
3.2.2 Bakomliggande orsaker på grupp- och systemnivå	5
3.3. Åtgärder utifrån olika nivåer	6
3.3.1 Åtgärder på individnivå	6
3.3.2 Åtgärder på grupp- och systemnivå	6
4. Den socialekologiska teorin och det individualpsykologiska perspektivet på mobbning	8
5. Metod	9
5.1 Val av metod	9
5.1.1 Semistrukturerade intervjuer	9
5.1.2 Studiens avgränsning	9
5.2 Urval	10
5.3 Genomförande av intervjuer	10
5.4 Bearbetning av materialet	11
5.5 Etiska reflektioner	11
6. Resultat och analys	13
6.1 Specialpedagogernas arbete med att förstå eleverna	13
6.2 Eleanpassningar	14
6.2.1 Specialpedagogernas arbete med eleanpassningar på grupp- och systemnivå	15
6.3 Skillnader och likheter i det förebyggande arbetet	17
7. Diskussion	19
7.1 Direkta samtal och gruppaktiviteter	19
7.2 Störst fokus på makronivå	20
7.3 Slutsatser	21

8. Referenser	23
Bilaga 1 - Intervjufrågor	26

1. Inledning

Den här studien undersöker specialpedagogers syn på det förebyggande arbetet mot verbal mobbning i två gymnasieskolor i Västsverige. Mobbning i skolan är ett stort samhällsproblem och är mångfacetterat och komplext. Enligt Skolverket (2011b) drabbas cirka 60 000 ungdomar av mobbning varje år och antalet anmälningar ökar (Skolinspektionen, 2019). Ämnet mobbning har fått stor uppmärksamhet under åren, både från såväl Skolverket, i skolan, som inom tidigare forskning (se t ex Eriksson, 2001, Lagerlöf, 2017, Flygare & Johansson, 2016). Många unga känner idag att de saknar någon att vända sig till (Friends, 2018) och i en stor andel av de anmälningar och utredningar som görs rörande mobbning upptäcks brister i hur arbetet kring mobbning bedrivs på skolan. Samtidigt upplever många verksamma inom skolan att problemet är svårt och ofta komplext att hantera (Skolinspektionen, 2019).

Skolan ska enligt lag vara en trygg och säker miljö för de unga (SFS 2010:800, kap 6 § 3). Det ska vara en lugn arbetsmiljö där man som elev aldrig ska behöva vara rädd, bli mobbad, retad, knuffad, slagen eller illa behandlad av någon eller några (Skolverket, 2019). Det anses vara en central del i skolans roll att uppnå "en skola för alla" och utveckla skolans lärmiljöer (Wikipedia, 2019). Vidare råder det sedan (2010) anmälningsplikt för all skolpersonal, där de numera är skyldiga att till skolledaren anmäla om en elev upplever sig kränkt. Skolan och dess ansvariga är skyldiga att utreda händelsen/ärendet och vidta åtgärder (Svaleryd & Hjertson, 2018). Detta ansvar sträcker sig från det som händer på väg till och från skolan och till det som händer på skolan under verksam tid (Flygare & Johansson, 2016).

I dagens samhälle finns en mer varierande social bakgrund i befolkningen än tidigare och en allt större segregation, både boendesegregation och skolsegregation (Skolverket, 2018; Lilja, 2015). Detta ställer naturligtvis nya krav på arbetet mot mobbning, inte minst verbal mobbning som ofta är svårare att hantera när språk och kulturell bakgrund skiljer sig åt i större utsträckning. Parallellt med att samhället har förändrats har även fokus i skolans arbete mot mobbning blivit alltmer inriktat mot att på en övergripande nivå hantera problemet. Det ska emellertid betonas att komplexiteten och effektiviteten i arbetet mot mobbning inte som utgångspunkt enbart kan utgöras av förklaringsmodeller eller strategier på en övergripande nivå. I denna uppsats är utgångspunkten således att studera hur yrkesverksamma specialpedagoger förklarar fenomenet mobbning, då förklaringar kan variera mellan exempelvis elevers individuella egenskaper, hemförhållanden eller skollagen. Deras svar kommer därför teoretiseras utifrån mikro-meso- och makronivån, vilka är de tre systemnivåer Bronfenbrenners socialekologiska teori utgår från, samt det individualpsykologiska perspektivet som är mer inriktat på att förklara enskilda individers beteenden (Espelage & Swearer, 2010; Olweus, 1973).

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet är att belysa och diskutera specialpedagogers perspektiv när det kommer till verbal mobbning i gymnasieskolan. Detta innefattar att utreda följande frågeställningar:

- 1) Vilka metoder lyfter specialpedagogerna fram i arbetet mot verbal mobbning?
- 2) Vilken systemnivå dominerar i specialpedagogernas berättelser om det förebyggande arbetet mot verbal mobbning?

2. Bakgrund

I detta avsnitt ges först en beskrivning av mobbning och dess omfattning. Sedan definieras social och verbal mobbning. Därefter ges lite fakta om stödinsatser.

Mobbning definieras vanligen som kränkande eller aggressivt beteende. Mobbning är upprepad kränkning, som kan förekomma i fysisk och psykisk form (Svaleryd & Hjertson, 2018). Skolverket definierar mobbning som "en upprepad negativ handling när någon eller några medvetet och med avsikt tillfogar eller försöker tillfoga en annan skada eller obehag". Definitionen har fått stor betydelse för hur skolans ansvariga inom området förstår och uppfattar mobbning i allmänhet (Skolverket 2011, sid.34).

Mobbaren behöver inte vara ensam i handlingen. Även passivt beteende från omgivningen bidrar till förstärkning av mobbarens utövning, på grund av ökad känsla kring handlandet som tycks vara rättfärdigt och uppbackat. Med andra ord är tystnad och passivitet från åskådare en lika stor del av kränkningen som själva akten. Friends är en av de allra första svenska organisationerna som har undersökt kränkningar mot de yngsta skolbarnen. I deras undersökning som är gjord i årskurs 3, har 40 % av barnen sagt att de känt sig osäkra någon gång. I denna årskurs har 25 % av barnen sagt att de känner sig rädda under raster. Enligt statistik från Barn- och elevombudet på Skolinspektionen inkom 128 anmälningar om kränkande behandling i gymnasieskolan (Skolinspektionen, 2019).

2.1 Social och verbal mobbning

Det finns många olika typer av mobbning, men denna studie har valt att utgå ifrån den sociala mobbningen där även verbal mobbning som fenomen ingår. Den sociala mobbningen är främst relevant då den är vanligast i dagens samhälle (Skolverket, 2011b).

Mobbning är ett uppmärksammat ämne och enligt Friends (2018) har 25 % av dagens unga någon gång blivit utsatta för verbala kränkningar och majoriteten av mobbade individer utsätts dagligen. Friends (2018) skriver hur social mobbning är en av de vanligaste formerna av mobbning i skolans värld. Enligt Skolverket (2011b, sid. 48) definieras social mobbning som "kränkningar inriktade på att skada elevens relationer, men utan våld". Verbal mobbning som är en del av den sociala mobbningen definieras som ryktesspridning, uteslutning, trakasserier, verbala hot och utpressning (Skolverket, 2011, sid.34). Naidoo et al (2016) betonar i sin artikel hur social mobbning innebär kränkande, muntliga ord som förolämpar den utsatta individen. Ofta handlar den sociala mobbningen om en individs utsatthet i sociala sammanhang. Författaren betonar även hur denna mobbnings metod är den vanligaste bland dagens ungdomar.

2.2 Stödinsatser

Skolverket (2011a, sid.18) formulerar sig enligt följande vad gäller insatserna mot mobbning: "För att skolor ska bli framgångsrika krävs ett systematiskt arbete och gott skolklimat, men också att skolorna använder fler effektiva insatser". Skolverkets utvärdering av stödinsatsernas effektivitet för att skapa en bättre miljö för lärande visar att det finns skillnader mellan pojkar och flickor när gäller skolans stödinsatser för social mobbning. För flickorna är effekterna särskilt signifikanta när det gäller social mobbning. På skolor där det fanns tydlig hjälp att få minskade mobbningen med drygt 25 % för flickor generellt. För pojkar kunde man inte se samma resultat, det fanns hjälp att få men med pojkar var det svårare att finna rätt stödinsatser (Skolverket, 2011b).

3. Tidigare forskning

I det här kapitlet presenteras relevant forskning inom området för att ge en bild av ämnet. Kapitlet börjar med att reda ut vad som menas med mobbning och dess konsekvenser. Därefter följer en beskrivning av de bakomliggande faktorerna. Till sist presenteras olika metoder och åtgärder mot mobbning.

3.1 Mobbning som fenomen

Larsson (2010) utgår i sin studie från ett idéhistoriskt perspektiv och menar att sociala fenomen i en viss historisk kontext kan betraktas som ett problem, medan det i en annan kontext inte gör det. Mobbning är ett sådant fenomen och Larsson (2010) menar att det var först under slutet av 1960-talet begreppet mobbning introducerades och nådde en nationell politisk nivå och formulerades som ett samhällsligt problem, snarare än som tidigare ett problem belagt den enskilde individen. Larsson (2010) menar inte att mobbning innan dess inte existerade, men på ett liknande sätt som arbetslöshet under 1800-talet kunde förklaras genom lättja hos individen, går det att se hur nationellt definierade problem genererar politisk vilja att lösa problem som formuleras som "sociala". Dagens skolpolitiska åtgärder riktade mot mobbning går således att härleda till ansvarsförskjutningen som ägde rum vid tiden då det först började formuleras som ett socialt problem.

Eriksson (2001) talar om mobbning som en arena med två system; ett administrativt och ett socialt. Han tar upp tre olika mekanismer som är verksamma i mobbningsfenomenet. Det första är den psykologiska mekanismen där aggressivitet hos individer förekommer. Det andra handlar om spelet om socialt utrymme och interaktionen mellan olika individer. Det tredje är systemisk återställning, det vill säga olika normer i det administrativa och sociala systemet. De två första mekanismerna kallar Eriksson (2001) för triggermekanismer, så kallade utlösande mekanismer. Mobbningen kan starta genom att någon individ är aggressiv gentemot någon annan eller genom spel om socialt utrymme. Den tredje mekanismen innebär att förhindra de två ovanstående sammanhangen.

Thornberg (2014) anser att om vi ska kunna förstå mobbning behöver individuella, sociala och kontextuella faktorer analyseras. I skolan behöver mobbning associeras med skapandet av kamratgrupper, sociala normer, gruppträck, makt och social kategorisering samt skol- och klassrumsklimat. Thornberg (2014) beskriver olika sociala roller som uppstår i mobbningssituationer; offren, mobbarna, medhjälparna och förstärkare, passiva vittnen och försvararna. Vidare beskriver han hur mobbningen hänger samman med hur eleverna bevittnar mobbningssituationen och hur de beter sig. Mobbning är mer förekommande i skolor där vittnen förstärker mobbningen jämfört med skolor där vittnen försvarar offret.

Thornberg (2014) betonar också att gruppens roll och dess betydelse för samtliga elever. Som förstärkning till gruppen, kan läraren fungera som gruppleddare och på det sättet utveckla en trivsamt skolmiljö för alla. Miljön kan då kännetecknas av positiva, varma och stödjande lärar- elevrelationer. Därmed minskas mobbning och samtidigt skapas ett trivsamt lärandeklimat. Thornberg anser att det saknas forskning om gruppens betydelse i mobbningssammanhang och som en del i arbetet med åtgärdsplaner.

Mobbning kan ge allvarliga negativa effekter på ungdomars utveckling, deras framgång i skolan och välmående under resten av livet. Såväl offer som förövare drabbas, om än på olika sätt. Utsatta individer känner sig svaga, underlägsna och värdelösa. Skamkänslor är mycket vanligt. Relationen till andra kamrater och skolan i stort påverkas oftast väldigt negativt. På lång sikt kan mobbningen leda till allvarligt skadad självkänsla, ångest, depression samt försämrad kapacitet att hantera även andra typer av psykiskt påfrestande motgångar. I de värsta fallen leder mobbningen till suicidala tankar och beteenden samt i vissa fall självmord (Frånberg & Wrethander, 2011, Vlachou, 2011, Side & Johnsson, 2014, Thornberg, 2013, Brewer et al, 2018).

Verbal mobbning kan ofta vara svårare att upptäcka och angripa än fysiska kränkningar eftersom det inte alltid är lika tydligt vad som faktiskt är mobbning och inte. Oftast sker verbal mobbning genom ryktesspridning eller name-calling (Wang et al, 2009). Vid ryktesspridning kan det vara svårt att tyda vilka de inblandade är. Vid name-calling och andra typer av kränkningar kan det vara svårt att som utomstående förstå och se skillnad på skämt och kränkning. Kontexten och den subjektiva uppfattningen spelar också oftast en större roll bakom verbal mobbning jämfört med fysiska kränkningar, vilket kan göra att det missas eller inte tas på tillräckligt allvar. Exempelvis kan väl utvalda ord anpassade för att skada offret gå obemärkt förbi och på så sätt göra det svårt för en vuxen att uppfatta att mobbning pågår. Speciellt svårt kan det vara när det rör individer med stora skillnader i bakgrund, kultur och miljö. Sammantaget gör alla dessa utmaningar ämnet extra intressant ur ett forskningsperspektiv. Det är svårare och en större utmaning att komma till rätta med just verbal mobbning eftersom den är svårare att upptäcka (Wang et al, 2009).

3.2 Mobbningens bakomliggande orsaker

Med tanke på komplexiteten och vikten av effektiviteten i arbetet mot mobbning är det avgörande att verkligen förstå situationen man ställs inför - man måste förstå de bakomliggande faktorerna hur mobbningen uppstått. Således måste bedömning av mobbningsfenomenet utnyttja flera metoder, används flera informanter och inkludera bedömningar över sammanhang (Espelage & Swearer, 2004).

De olika bakomliggande faktorerna kan ses utifrån tre olika perspektiv; individ-, grupp- och system. Det är enligt Skolverket (2014) viktigt att ta hänsyn till alla nivåer av perspektiv för att effektivt kunna arbeta med förebyggande och åtgärdande insatser, både i planering samt genomförande.

3.2.1 Bakomliggande orsaker på individnivå

På individnivå finner man individens, det vill säga mobbaren och mobbningsoffrets, olika faktorer, såsom bakgrund, psyke och mentala tillstånd.

Enligt Evenshaug & Hallen (2001) finns det en relativ stabilitet om man ser till de individuella egenskaperna när det gäller vilka personer som utför respektive utsätts för mobbning. Det går med andra ord alltså att få en relativt klar bild av den "typiska" mobbaren och det "typiska" offret. Mobbaren är ofta fysiskt starkare än genomsnittet, medan mobbningsoffret i någon väsentlig grad avviker från andra elever när det gäller yttre egenskaper samt att han eller hon ofta är lite svagare än genomsnittet. Mobbaren kännetecknas av sin aggressivitet mot både kamrater och vuxna samt av en positiv attityd gentemot våld. Hen är ofta impulsiv med starka behov av att dominera över andra, har

ingen medkänsla för offret samt en allmänt positiv bild av sig själv (Evenshaug & Hallen, 2001).

Den typiska bilden av en mobbare har på senare tid ifrågasatts och problematiserats. Swearer & Espelage (2004) lyfter upp att flera faktorer, exempelvis kön, samspelar och rekommenderar därför att göra en grundlig bedömning av mobbarnas empati, inklusive kognitiva och affektiva dimensioner, snarare än att anta att alla elever som mobbar sina kamrater har liknande nivåer av empati. Mobbning är ofta en strategi för att höja sin status och på så sätt tillfredsställa mobbarens behov av dominans, makt och social status (Villan, 2014), men omständigheterna ser olika ut för olika fall. Viding (2013) pekar till exempel på att mobbare som själva är utsatta och innehar låg status oftare uppvisar svårigheter att reglera sina emotioner eller impulser, medan mobbare som har hög status snarare ofta har goda förmågor att förstå och förutspå sociala beteenden - speciellt med tanke på att indirekta former av mobbning faktiskt kräver en hög grad av denna typ av förståelse. Till skillnad från de mobbarna med låg status har oftast mobbarna med högre status låg empati och en relativt hög grad av känslökyla.

3.2.2 Bakomliggande orsaker på grupp- och systemnivå

Mobbning uppstår inte enbart på grund av orsaker grundade på individnivå, utan även på grupp- och systemnivå - det vill säga på grund av strukturella faktorer. Detta kan exempelvis innefatta individens förutsättningar, familj, hemmiljö eller skolan som organisation och institution (Friends & Wettfors, 2018).

Faktorer som kan ha påverkat individen negativt i hemmiljön kan komma att skapa ett mobbningsbeteende. Elever som mobbar andra med framför allt förnedrande ord och andra typer av kränkande beteende förknippas med hemförhållanden som präglas av auktoritära uppfostringsmetoder samt bristande omsorg, värme och gränssättning mot aggressivt beteende. De *auktoritära* föräldrarnas mönster kännetecknas av en stor mängd av krav och kontroll men samtidigt en hög grad av avvisande och låg responsivitet (Evenshaug & Hallen, 1992). Det är heller inte ovanligt att elever som utsatts för mobbning också lever med föräldrar som har en auktoritär hållning, och att eleverna på så sätt fått en låg självkänsla och problem i relationerna till jämnåriga. Eleverna tenderar att undvika de sociala relationer som finns i skolans miljö och blir därför ofta i större utsträckning drabbade.

För många elever är skolan det primära sammanhanget för sociala relationer där mobbning också kan äga rum. Skolan som mötesplats spelar en viktig roll för att skapa förståelse och respekt mellan individer med olika bakgrunder och åsikter. I få andra sammanhang exponeras elever lika mycket för kamrater på en så regelbunden basis som i skolan. Skolan är dessutom en plats där det ofta finns stora skillnader i elevernas bakgrund och hur eleverna uppfostrats. Detta kan förstärka (eller förminska) de individuella egenskaper och faktorer som leder till mobbning (Hanish et al, 2004).

Skolmiljöns betydelse gör att klasskamrater och lärares roller och samspel med varandra måste beaktas särskilt mycket för att förstå mobbningen, då de är de viktigaste socialiseringsagenterna i skolan. Deras förhållande och interaktionsmönster gentemot mobbare och offer, samt hur detta utvecklas över tid, är avgörande för att effektivt kunna motverka mobbning. De kan antingen främja; skapa och stötta genom att arbeta med varandra, eller stressa och hindra elevens sociala utveckling och på så sätt i stor

utsträckning påverka hur och i vilken utsträckning mobbning uppstår (Hanish et al, 2004).

Ett första kritiskt steg är att skapa sig en korrekt bild av i vilken utsträckning mobbning sker, när och på vilket sätt mobbningen genomförs, till exempel genom att undersöka och mäta elevernas uppfattning om olika avgörande faktorer. Exempelvis skiljer sig ofta elevernas och lärarnas uppfattning om omfattningen av mobbningen på skolan. Det är viktigt att skapa sig en rättvis bild av hur de strukturella faktorerna upplevs.

Flygare & Johansson (2016) lyfter exempelvis fram vikten av att mäta skolfaktorer såsom elevernas upplevelse av trivseln på skolan, skolreglerna och deras effektivitet, skolpersonalens agerande, deras attityd och förhållning till skolreglerna, rättvis behandling samt elevernas generella upplevelse av trygghet och säkerhet på skolan. De menar till exempel att elevernas upplevelser av skolklimatet tycks associera med faktorer på skolnivå (relationer mellan lärare/elever på skolan) medan lärarens upplevelser tycks associera med faktorer motsvarande på klassnivå, till exempel elevers specifika beteende i klassen.

3.3. Åtgärder utifrån olika nivåer

Som nämndes i föregående avsnitt finns det många orsaker bakom fenomenet mobbning och framför allt verbal mobbning som är den vanligaste förekommande typen (Skolverket, 2011). Men det finns också många metoder och förebyggande åtgärder för att stötta dagens skolungdomar. Skolverket har ett visst inflytande, då det bidrar med hjälpmedel som kan stötta verksamheten i deras process med förebyggande arbete och åtgärder, men ytterst är det de vuxna på skolan som har ansvar för att hitta och implementera de mest effektiva åtgärderna för just deras miljö.

3.3.1 Åtgärder på individnivå

Åtgärder på individnivå avgränsas till information om den enskilda elevens eget beteende och handlingar. Med andra ord tillämpas åtgärder på den individuella nivån. Fokus ligger därför på faktorer såsom personlighetsdrag och reaktionsmönster hos de inblandade individerna i specialpedagogernas arbete på denna nivå (Skolverket, 2011). Exempelvis kan direkta och individuella samtal med de inblandade vara effektiva såväl som kontakt och samtal med föräldrar (Thornberg, 2013). I dessa samtal diskuteras hur dessa beteenden kan ha uppstått och hur man ska fortsätta processen med de inblandade individerna. Ibland kan dessa samtal behöva genomarbetas, stöttning kan behövas från både andra lärare och rektor. Att följa upp händelsen och prata med de enskilda individerna kan bli avgörande i denna process (Thornberg, 2013).

3.3.2 Åtgärder på grupp- och systemnivå

Åtgärder på systemnivån handlar om de förutsättningar som skolan som organisation och institution skapar. Detta innefattar begränsningar och möjligheter som ges utifrån skolans syfte och mål, såsom att säkerställa en miljö fri från mobbning (Skolverket, 2011a). För att specialpedagoger och övriga skolansvariga ska ha ett framgångsrikt och förebyggande arbete på systemnivån krävs att skolan involverar hela verksamheten så att alla har kunskap om verbal mobbning. För att kunna lära sig denna kunskap finns det många åtgärdsprogram som skolans specialpedagoger och övriga skolansvariga använder sig av för att kunna hantera verbal mobbning i skolan, till exempel Olweusprogrammet (Skolverket, 2011b). Brevik m.fl. (2017) har använt Olweusprogrammet och deras studie

visar att det finns ett direkt och starkt samband mellan den mobbades hälsa och hennes/hans studieresultat. Studien baseras på responsen från cirka 650 Göteborgselever i årskurs 4-6 under åren 2012 till 2016. Eleverna i denna forskning har svarat på en anonym webbaserad elevenkät om mobbning den så kallade Olweusenkäten och som namnet antyder, baseras frågorna på Olweusprogrammet.

Även på gruppnivå involverar åtgärdsarbetet alla individer som är delaktiga inom skolans verksamhet. På gruppnivån finns elevernas relationer med lärare samt relationsfrämjande insatser mellan elever där skolan organiserar aktiviteter som ska göras mellan elev och elev. En god kommunikation mellan lärare och elever och mellan elever är avgörande för elevernas inläring och trygghet samt för ett förebyggande arbete på gruppnivå (Zackari & Modigh, 2002; Skolverket, 2011b; Skolverket, 2011a).

Ett effektivt verktyg för att kunna upprätthålla skolans uppgift är att upprätta och genomföra en likabehandlingsplan (Svaleryd & Hjertson, 2018). En likabehandlingsplan innefattar hur man ska hantera och gå tillväga på ett systematiskt sätt med arbetet mot diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling. Enligt skollagen är skolorna skyldiga att bedriva ett målinriktat arbete för att främja barns och elevers lika rättigheter och möjligheter samt för att förebygga och förhindra att de utsätts för kränkande behandling. I Skolverkets allmänna råd, arbetet mot diskriminering och kränkande behandling (2012), förtydligas vad detta innebär; för att minimera risken för kränkningar utgår det förebyggandet arbetet från identifierade riskfaktorer och problem i den egna verksamheten, en utgångspunkt som inte är nödvändig för det främjande arbetet, som går ut på att ”stärka de positiva förutsättningarna för likabehandling i verksamheten” (Flygare & Johansson, 2016, sid. 26-27).

För att kunna stärka gruppnivån kan man även använda sig av förberedande hanteringsprogram, exempelvis temadagar om mobbning. Detta kan komma att leda till att eleverna får mer kunskap kring ämnet och kan skapa förståelse för hur man ska vara mot varandra. Det är dock viktigt att de lärare som introducerar dessa förberedande hanteringsprogram har egen kunskap om ämnet och på ett bra sätt kan bidra med och svara på öppna frågor och diskussioner. Det krävs mycket arbete för att skapa kunskap inom detta ämne (Evans et al., 2014).

Sammanfattningsvis kan det alltså konstateras att mobbning är ett väldigt komplext fenomen, med många olika åtgärder att ta till både för att förebygga mobbning men också för att hantera de mobbningsituationer som uppstår, såväl på individ- grupp- och systemnivå. Med tanke på skolans begränsade resurser är det således viktigt att skaffa sig en korrekt förståelse för mobbningsituationen på skolan för att därefter kunna välja ut de effektivaste åtgärderna (Espelage & Swearer, 2004).

4. Den socialekologiska teorin och det individualpsykologiska perspektivet på mobbning

Det finns flera olika teorier och perspektiv som rör mobbning. För att på bästa sätt kunna uppnå syftet med studien och besvara frågeställningarna kommer både det perspektiv som framhävs i den socialekologiska teorin användas såväl som det individualpsykologiska perspektivet.

Den socialekologiska teorin utgår från Bronfenbrenner (1979). Enligt Bronfenbrenners (1979) teori samverkar olika system som medverkar till elevens utveckling i de olika sammanhang som eleven befinner sig i (Strand, 2013). Den socialekologiska teorin beskriver mobbning som ett fenomen som etableras och fortgår över tid och som är ett resultat av det komplexa samspelet mellan individuella och kontextuella faktorer (Espelage & Swearer, 2010). Enligt teorin påverkas eleven i skolan av system på fyra olika nivåer: mikrosystem, mesosystem, exosystem och makrosystem. De faktorer som direkt påverkar eleverna delas in i ett eller flera mikrosystem; exempelvis familj, skola, närsamhälle eller bostadsområde där eleven bor. Enligt teorin skapar dessa faktorer individuella egenskaper hos eleverna som kan leda till eller motverka att mobbning uppstår när eleven är i skolan (Espelage & Swearer, 2010).

Enligt Olweus (1973) betonar det individualpsykologiska perspektivet individuella egenskaper hos den enskilda individen och lägger bland annat fokus på aggressivt beteende, både fysiskt och psykiskt, som sker mellan elever i skolan och mellan elever med olika egenskaper och karaktärsdrag. Detta perspektiv bidrar till att förklara hur särskilda egenskaper kommer att påverka olika beteenden hos både offer och mobbare. Utgångspunkten ligger i att förklaringen till skolmobbning inte finns i skolan utan i individens ursprungliga disposition, som kan vara av aggressiv art och försvagas eller förstärks av omgivningsfaktorer, såsom uppväxtvillkor (se exempelvis Olweus, 1973). Det individualpsykologiska perspektivet kan ses som kompletterande till Bronfenbrenners socialekologiska perspektivet på så sätt att det mer fokuserar på hur individuella elever kan ha ett inneboende temperament eller utåtagerande beteende, men att detta till stor del kan ses som konsekvenser av yttre faktorer. Bronfenbrenners systemnivåer kan därför förklara förekomsten av mobbning och hur den kan förstås utifrån flera olika nivåer, men för att försöka få förståelse för hur detta påverkar barns inre upplevelser samt beteende av mobbning krävs därför ett kompletterande perspektiv i form av det individualpsykologiska.

Något som även påverkar individers beteenden är mesosystemet. Detta system innebär uppkomna relationer eller interaktioner mellan två komponenter eller flera mikrosystem, exempelvis relationerna mellan hem och skola, föräldrar och barn, eller relationer inom kompisgrupper. Faktorer som indirekt påverkar eleverna delas in i ett eller flera exosystem. Bland dessa faktorer finns exempelvis omständigheter bortom elevens värld, men som ändå påverkar eleven genom att dessa faktorer påverkar elevens mikrosystem. Det kan exempelvis handla om externa förhållanden som påverkar hemsituationen eller föräldrarna såsom förändringar i föräldrarnas arbetssituation (Espelage & Swearer, 2010).

Till sist har vi makronivån. Denna nivå hänvisar till faktorer som sätter ramen för faktorer på lägre nivåer, exempelvis skolan och dess roll som institution i samhället, lagar och regler, kultur, exponering för medialt våld i samhället, religion, könsstrukturer, andra

typer av sociala kategorier, maktordningar och hierarkier mellan olika grupper i samhället. I enlighet med den social-ekologiska teorin är det inte bara den direkta mobbningen som förstås utan även det komplexa samspelet mellan individuella och kontextuella faktorer (Eriksson et al., 2016).

5. Metod

Denna studie består av fyra strukturerade intervjuer med fyra specialpedagoger på två gymnasieskolor i en stad i Västsverige. Nedan presenteras bakgrunden till och begränsningar i valet av metod och urval, en mer ingående genomgång av hur intervjuerna utförts och hur materialet bearbetats samt etiska reflektioner.

5.1 Val av metod

Valet av forskningsmetod grundar sig på vilka svar man vill ha i sin forskning. Frågor som rör människors upplevelser eller deras syn på verkligheten får man bäst svar på genom kvalitativa studier. I dessa studier är utgångspunkten att verkligheten kan uppfattas på många olika sätt (Hedin, 2011).

Mobbning är ett brett ämne och med utgångspunkt i de frågeställningar som studien avgränsas till valde jag att använda mig av kvalitativ metod och semistrukturerade intervjuer. Kvalitativ data har formen av talade eller skrivna ord samt visuella bilder. I detta arbete syftar den kvalitativa metoden endast till det talade ordet där intervjuer valts som forskningsmetod för insamling av data (Silverman, 2011). Övriga forskningsmetoder vid insamling av kvalitativa data innefattar dokument, observation samt frågeformulär. Dessa har dock inte använts i detta arbete. Den kvalitativa datan öppnar bättre upp för att hitta nya, intressanta, och ibland även oväntade vinklar på ett problem vilket passar bra ihop med syftet. Genom intervjuer har skillnader och likheter mellan olika skolors metoder bakom det förebyggande arbete mot verbal mobbning identifierats.

Den strukturerade intervjuformen ger en högre tillförlitlighet än om en mer öppen ansats hade tagits. Validiteten i detta arbete har utvärderats genom att frågorna anpassades till respondenternas utifrån ålder och arbetslivserfarenhet samt deras kunskapsnivå i sakämnet för att finnas lämpliga informationer på fenomenet mobbning. I samband med intervjun har intervjuaren också möjlighet att kontrollera svarens validitet genom att ställa kontrollerande frågor till exempel ”om jag uppfattar dig rätt så menar du...” Dessutom har respondentvalidering använts där respondenten har fått läsa igenom sammanfattningen av intervjun och bekräftat eller förbättrat denna (Bazeley, 2013).

5.1.1 Semistrukturerade intervjuer

Detta innebär att intervjuaren har en färdig lista med ämnen och frågor som ska besvaras men intervjun är flexibel när det gäller ämnenas ordningsföljd, och än viktigare är att låta den intervjuade utveckla sina idéer (Denscombe, 2018).

5.1.2 Studiens avgränsning

Resultatet avgränsas av att det enbart ger specialpedagogernas perspektiv på ämnet och att det endast är två skolor som ingår. Resultatet utgår från intervjuarens frågor samt tolkning av intervjuarens svar. Detta innebär att under analys har enbart det som varit relevant utifrån studiens syfte och frågeställningar medtagits. Citat har valts utifrån det som intervjuaren ansett vara mest relevant för studiens frågeställningar.

5.2 Urval

Enligt ovan, består deltagarna i denna studie av fyra specialpedagoger verksamma på två olika gymnasieskolor i två olika områden i en stad i Västsverige. Anledning till att jag valt att intervjua specialpedagoger och inte speciallärare eller kuratorer är för att specialpedagogerna arbetar övergripande när det gäller förebyggande och främjande arbete mot verbal mobbning. De stöttar även övriga personal i form av till exempel handledning, föreläsning och observationer. Detta görs i samarbete med elevhälsoteamet (EHT) på skolorna. Att specialpedagogerna har ett ansvar för att förebygga mobbning är olika i olika skolor. I de två skolorna som jag intervjuade var förebyggande och främjande arbete mot verbal mobbning en del av specialpedagogens uppgift.

Ena skolan, där specialpedagog B och D arbetar, är en kommunal innerstadsskola med elever från olika socioekonomiska områden, medan den andra skolan, där specialpedagog A och C arbetar, är en friskola med ett mindre antal elever. Valet av specialpedagoger gjordes genom personliga kontakter. Urvalet grundade sig i att finna erfarna specialpedagoger som kommit i kontakt med verbal mobbning i skolan.

Specialpedagoger har olika syn och perspektiv samt erfarenheter av verbal mobbning. Med tanke på urvalet bör resultatet och slutsatserna från studien inte ses som definitiva, utan snarare användas som inspiration för vidare utforskning. Därför begränsas resultatet av att det enbart ger specialpedagogernas och inte annan verksam personal såsom ämneslärares perspektiv på ämnet.

Tabell 1: Intervjupersonernas bakgrund

INTERVJUPERSON	ÅLDER	YRKESMÄSSIGT AKTIV	ARBETAR I
Specialpedagog A	45 år	15 år	Gymnasieskolan
Specialpedagog B	60 år	25 år	Gymnasieskolan
Specialpedagog C	43 år	20 år	Gymnasieskolan
Specialpedagog D	35 år	9 år	Gymnasieskolan

5.3 Genomförande av intervjuer

Förutom fyra inledande frågor om intervjupersonernas bakgrund i skolan, har jag konstruerat 16 intervjufrågor (Se bilaga 1), varav tre frågor mer öppna och övergripande. Syftet med de öppna och mer ingripande frågorna var att finna mer detaljer kring specialpedagogernas perspektiv och syn på deras arbete inom fenomenet verbal

mobbing. Vidare ville jag ge specialpedagogerna möjlighet att lyfta fram viktiga områden som annars kanske hade begränsats av frågorna.

En tydlig intervjumanual med frågor har tagits fram (se bilaga 1). Intervjuerna började med allmänna och neutrala samt strukturerade frågor, för att sedan avsluta med mer öppna, djupare frågor. Manualen har utformats för att i största möjliga mån få fram vilka faktorer som spelar störst roll för specialpedagogernas arbete.

För att få ut maximalt av intervjuerna, kunna stötta den intervjuade under intervjun och direkt kunna tolka resultatet krävdes ordentliga förkunskaper. Innan intervjuerna har ämnet därför studerats noggrant genom litteraturstudier och läsande av vetenskapliga artiklar.

Intervjuerna dokumenterades med ljudband samt anteckningar. Syftet med en väl grundad dokumentation är att den bidrar till den kommande analysen. Att analysera intervjumaterial är en tidskrävande och omständlig process som kräver god dokumentation. Ofta behöver man gå tillbaka och lyssna om för att kunna säkerställa resultatet.

Bearbetningen och analysen av materialet startade direkt efter intervjuerna då minnet fortfarande var aktuellt. Intervjuerna skrevs ner i text för att sedan analyseras och jämföras. Mer detaljer om bearbetningen presenteras nedan.

5.4 Bearbetning av materialet

För bearbetning av material valdes en tematisk analys, där nyckelord, påstående och intervjupersonernas citat lyfts fram (Hedin, 2011). Då får man en relativ klar bild av respondenternas uppfattningar. En tematisk analys är en metod för att identifiera, analysera och presentera mönster i kvalitativa data. Den typen av analys görs i olika steg.

Intervjun transkriberas först och sedan bearbetas texten genom att man tydligt markerar vad som sades av intervjuaren respektive informanten. Därefter går materialet igenom och specifika nyckelord som relaterar till forskningsfrågan lyfts fram - det vill säga teman. Teman är alltså sammanhängande och i relation till forskningsfrågan meningsfulla mönster i empirin. Till sist går materialet igenom en gång till, denna gång för att hitta eventuella mönster och samband. Hur hänger saker ihop, kan man se koppling mellan olika teman till varandra och på vilket sätt kan jag få en mer förståelig bild av upplevelserna? (Hedin, 2011; Clarke & Braun, 2006)

5.5 Etiska reflektioner

I en vetenskaplig undersökning skall man följa vetenskapsrådets etiska principer. Denna forskningsstudie bygger på dessa principer. Det är viktigt att de som deltar i intervjun känner en trygghet och inget tvång att svara på de intervjufrågor som ställs. Därför utgår denna studie ifrån fyra principer inom det vetenskapliga området (Stensmo, 2002 & Hedin, 2011):

Information: Det är viktigt att deltagarna vet vad forskningen går ut på och har den information som krävs för att kunna besvara de olika frågor som ställs. De som väljer att delta i studien besvarar frågorna.

Samtycke: I intervjun är det deltagarna som bestämmer hur länge och på vilka villkor de vill delta. Alla deltagare är anonyma. Deltagarna kan när som helst avbryta sitt deltagande utan att behöva ange orsak. Det tydliggörs för deltagarna att de har rätt att ta del av den slutliga uppsatsen när det är klar.

Konfidentialitet: De intervjuades personuppgifter ska vara anonyma för att det inte ska vara möjligt för utomstående att förstå vem personen är. Jag förklarade för alla informanterna att de är anonyma och att inga personliga uppgifter om dem skulle publiceras genom studien eller lämnas ut till den skola de jobbar på.

Nyttjande: Innehållet får inte användas som data eller material för andra forskningsändamål, utan endast till den specifika forskning som görs (Stensmo, 2002).

6. Resultat och analys

I det här kapitlet presenteras och analyseras respondenternas svar.

6.1 Specialpedagogernas arbete med att förstå eleverna

I samtliga intervjuer låg fokus på att ta reda på var och en av respondenternas egna berättelser om de metoder som i första hand används när ett mobbningsbeteende uppstått. När detta skett uppgav specialpedagogerna att de använder sig av olika metoder för att hitta och förstå enskilda elevers beteende, både när det gäller mobbare såväl som mobboffer. Specialpedagog A uppgav att hen tog hjälp från föräldrarna för att upptäcka de bakomliggande orsakerna till elevens beteende.

“Om inte situationen löst sig eller uppkommer igen kan man behöva kalla till skolmöte. Där deltar både elev, föräldrar, mentor och rektor för att redogöra för mobbarens orsaksbeteende men även hantering av beteendet” - [Specialpedagog A]

Samtliga specialpedagoger uppgav att samtal med både förövare och den utsatte är ett viktigt verktyg för att effektivt kunna hantera mobbningen som uppstått. Samtalen genomförs både individuellt mellan specialpedagog och elev eller mellan specialpedagog och elever i en grupp. Målet med samtalen är att redogöra för mobbarens orsaksbeteende, men samtalen kan även ses som en direkt åtgärd mot beteendet. Sådana samtal handlar enligt specialpedagogerna inte om skolans värderingar eller om rätt och fel, utan de görs för att höra elevens anledningar till beteendet.

”Om det finns elever som använder “hatfulla” ord mot varandra måste läraren agera direkt och fråga eleven om varför hen betar sig på det sättet, vissa elever säger att de bara skämtar” - [Specialpedagog A]

Specialpedagog A lyfter fram deltagande som en viktig faktor. Enligt specialpedagog A är elever som i mindre utsträckning deltar i olika gruppaktiviteter på skolan (grupparbeten, gruppaktiviteter på raster, och liknande) mer utsatta för kränkande handlingar än de elever som i större utsträckning deltar. Specialpedagog A hävdade även att det var vanligare att elever som deltar mer i aktiviteterna oftare var de som mobbade, särskilt om de hade en mer dominerande position bland sina kamrater. Speciellt såg specialpedagog A detta mönster när det gäller verbal och mer dold mobbning.

”Det finns någon som hen är ensam och den ensamma är inte vana med det sociala samspelet och är inte mobbad med ord eller kränkt med ord men blir inte på riktigt medbjuden” - [Specialpedagog A]

Samtliga respondenter poängterade vikten av att förstå de bakomliggande orsakerna, och att det i väldigt stor utsträckning påverkade deras planering och genomförande av åtgärdande insatser. Samtliga lyfte fram vikten av att med hjälp av dessa faktorer skapa sig ett helhetstänk i samtliga insatser mot att förebygga mobbning.

Specialpedagog A lyfte specifikt vikten av att förstå familjeförhållandet hemma som en viktig faktor i att förstå hur eleverna förhåller sig till varandra, eftersom hen ansåg att

länken mellan hem och skola var en av de absolut viktigaste pusselbitarna för att förstå varför mobbningen uppstått.

Specialpedagog C lyfte fram gruppaktiviteter för eleverna som ett bra sätt att förstå hur de agerar i sociala sammanhang.

Specialpedagog B lyfte upp vikten av samarbete mellan alla de ansvariga vuxna, och hur detta kan vara en väldigt effektiv metod för att öka förståelsen för de bakomliggande faktorerna hos eleverna. Specialpedagog B beskrev ett "kooperativt möte", där specialpedagoger, skolsköterskor och kuratorer sammanställer och delar sin respektive bild av de inblandade eleverna som ett sätt att göra detta på. Utöver detta kan även det kooperativa mötet syfta till att skapa gemensamma normer, attityder och värderingar, samt ta gemensamma beslut om hur mobbningen ska hanteras. På liknande sätt arbetar Specialpedagog B:

"Vi jobbar i elevhälsoteamet där vi samarbetar tillsammans med mentorer, kuratorer och andra vuxna som är ansvariga i området mobbning för att få bättre klimat i klassrummet och i skolan. Vi diskuterar i möten de åtgärderna med mentor och andra om eleverna och vi kommer med mer förslag på åtgärderna för ett bättre klimat i klassrummet"- [Specialpedagog B]

Samtliga specialpedagoger hävdade den svåra uppgiften med att fånga problematiken med verbal mobbning i all sin komplexitet men att det inte hindrar ambitionen att försöka. Exempelvis tog specialpedagog A upp skolans svårigheter att i vissa fall samarbeta med elevernas föräldrar som en bidragande faktor till varför de har svårt att minska mobbningen i skolan.

"Vi har elever som kommer från familjer som jobbar jättemycket, de är aldrig hemma och inte närvarande. Många av elevernas föräldrar är utbildade men kan inte det svenska språket. På så sätt har de svårt att kunna hjälpa och samarbeta med skolan på samma sätt som två "vanliga svenska föräldrar" - [Specialpedagog A]

Utifrån Bronfenbrenners meso-nivå kan detta förstås som att intervjupersonen upplever arbetet mot mobbning som svårt om elevens nära nätverk i form av föräldrar, inte kan vara med och samarbeta för att förbättra situationen. I intervjupersonens svar går det att se att språkbarriärer och föräldrars tidsbrist kan vara problematiskt vid samarbete med föräldrar. Samtidigt kan detta utifrån en makro-nivå betraktas som problematiskt då intervjupersonen ger uttryck för en jämförelse mellan föräldrar med olika språkkunskaper. Föräldrar som inte behärskar det svenska språket kan således betraktas som avvikande och som inte tillräckligt integrerade i det svenska skolsystemets funktion.

6.2 Elevantpassningar

Enligt samtliga specialpedagogerna är en övergripande kartläggning ett av de viktigaste verktygen som kan användas av de ansvariga i skolan för att skaffa sig information och kunskap om huruvida eleverna upplever trygghet och trivsel i skolan. Specialpedagog B från den kommunala skolan menar att det är ett forskningsbaserat arbetssätt att rektor och lärare samt specialpedagoger samarbetar med varandra för att granska uppkommen kritik

och analysera huruvida metoder och arbetssätt är effektiva eller behöver utvecklas mer eller uppdateras på något sätt.

“Vi har ett likabehandlingsarbete som börjas med att eleverna gör en kartläggning [...] tillsammans med sina mentorer. Vi gör en sammanställning om de kartläggningarna och föreslår åtgärder och sedan diskuterar vi med mentor och elever också om de åtgärderna förbättra klimatet i klassrummet och skolan” - [Specialpedagog B] (från den kommunala skolan)

Båda skolorna arbetar med kartläggning, vilket ligger helt i linje med Skolverkets handlingsplan om att lärare och rektorer måste inleda arbetet med att eleverna fyller i en enkät. Enligt specialpedagog C (från friskolan) känner 90 % av eleverna sig trygga i den skola hen arbetar på. Hen tycker att de höga siffrorna visar att de olika insatserna som gjorts av lärare, rektor och andra ansvariga varit effektiva. Detta skiljer sig från den kommunala skolan som saknade siffror på motsvarande.

”Det finns elevenkäter när man fråga hur lärare bemöter dem (klassnivå) och hur man upplever skolan” - [Specialpedagog A] (från friskolan)

”Kartläggning är en utav våra viktiga arbeten för att ge oss mer kännedom om de elever som känner sig otrygga” - [Specialpedagog D] (från den kommunala skolan)

Båda skolorna tycker alltså att det är viktigt med kartläggning, även ifall innebörden av en kartläggning skiljer sig åt.

6.2.1 Specialpedagogernas arbete med eleanpassningar på grupp- och systemnivå

På samma sätt som vikten av specialpedagogens, eller annan vuxens, förståelse för eleverna är viktigt, lyfte samtliga specialpedagoger fram att det ofta även kan hjälpa att försöka få eleverna att förstå och lära känna varandra bättre. Specialpedagog C ansåg att gemensamma aktiviteter, exempelvis fotbollsmatch, gruppdiskussion eller liknande, kunde få eleverna att undvika missförstånd i sina möten med varandra, speciellt när eleverna har olika kultur och bakgrund, och på så sätt kan minska den upplevda verbala mobbningen.

“Om eleverna lär känna varandra kan man skapa goda relationer och motverka kränkande beteende. Elever måste våga utmana deras sociala förmågor. Dock är det viktigt att man som lärare stöttar elevernas genom denna process” - [Specialpedagog C]

“Eleverna kommer från olika skolor runt om i [...] kommun. Många elever är därför inte vana vid olika kulturer och kan ha svårt att anpassa sig”- [Specialpedagog C]

Specialpedagog C tog upp att det fanns en tydlig roll för de vuxna och skolan som helhet i detta arbete. Genom att organisera aktiviteter som skapar en känsla av gemenskap och tillhörighet, och säkerställa deltagandet av alla, kan mobbningen förebyggas. Specialpedagog D lyfter här fram att det är en skyldighet för skolan att anpassa

aktiviteterna utifrån tidigare utförd kartläggning så att alla kan vara med på ett likvärdigt sätt.

“Vi lämnar inte elever att vara själva i en grupp. De elever som inte har så bra socialt samspel då ska lärare eller vuxna som är de deltagande i samtalet hjälpa dem” - [Specialpedagog C]

Vidare nämner specialpedagog C att det är en utmaning för lärare, specialpedagoger och andra vuxna att lyfta fram och länka samman skillnaderna, exempelvis genom att tydliggöra vad som driver den enskilda att agera på ett visst sätt i mötet med andra i en given kontext. Exempelvis tycker samtliga specialpedagoger att det är viktigt att kunna skilja på när en elev bara skämtar eller vill kränka varandra.

Enligt samtliga specialpedagoger är likabehandlingsplanen en av de bidragande delarna inom det förebyggande arbetet. Likabehandlingsplanen betonar hur elever och personal ska behandla varandra för en trygg och säker miljö i skolan. Exempelvis hur ingen ska kränka eller förnedra andra eller hur de arbetar med gemensamma aktiviteter för att skapa samhörighet bland elever. Specialpedagog A beskriver att många av de aktiviteter som används riktar sig mot mänskliga rättigheter och likvärdighet. Hen betonar också vikten av att elever och personal ska behandla varandra respektfullt på skolan och vilka åtgärder som eventuellt ska genomföras för att undvika diskriminering och kränkande behandlingar.

“Vi har många aktiviteter som betonar mänskliga rättigheter och likvärdighet, vi diskuterar även mycket om verbal mobbning” - [Specialpedagog A]

“Vi sätter igång processen direkt om en kränkande situation uppstår. Vi ställer frågor till de inblandade och diskuterar vikten i att behandla varandra på ett bra sätt” - [Specialpedagog A]

Enligt specialpedagog B förekommer diskussioner med enskilda elever, mellan grupper av elever och/eller med elevernas föräldrar, varje dag.

“Diskussion görs hela tiden mellan elever och mig om vad som är okej och inte okej enligt lagstiftningar” - [Specialpedagog B]

Specialpedagog D poängterar vikten av att kunna analysera elevernas svar i fall det visar att skolans förebyggande åtgärder inte var lyckat. Om resultaten inte är tillfredsställande är det pedagogerna och andra ansvariga som har i uppgift att lösa problemen genom ändringar i skolans miljö.

“Om det finns lite mer otrygghet på vissa områden i skolan så kommer vi att ändra dessa, exempelvis kanske vi behöver ta några stolar i korridoren eller placera personal någonstans på otrygga platser” - [Specialpedagog D]

Alla specialpedagogerna är medvetna om att skolmiljön är viktig för elevernas lärande och utveckling. Samtliga tycker att de själva och lärarna bör vara mer aktiva på flera olika sätt för att skapa en skola fri från verbal mobbning. De betonar även vikten av

medvetenhet och dess betydelse för att kunna förstå vad som behövs göras när det gäller effektivisering av åtgärderna.

“Alla mentorer och lärare behöver utbildning i att föra svåra samtal. Många lärare är osäkra att ta det här svåra samtalet med eleven. Genom det här kan vi skapa relation som är det absolut viktigaste och det inte självklart för alla” - [Specialpedagog B]

Specialpedagog A beskriver om hur det systematiska arbetet till exempel kan handla om att finna goda klassplaceringar - hur eleverna ska placeras för att de ska få maximalt lärande och trygghet. Även specialpedagog B använder sig av placering för att alla elever ska få interagera och lära känna varandra.

“Då vissa elever tenderar att välja placeringar bredvid sin bästa kompis kan det vara bra att blanda dem. Vi har då övningar för att stärka deras relationsband” - [Specialpedagog A]

Specialpedagog D lägger mer fokus på elevernas upplevelse kring hur skolans regler och normer följs. Hen säger att det inte bara är lärarna som bör vara aktiva i att ta fram och diskutera skolans regler utan att även eleverna bör vara med att diskutera hur man exempelvis ska bete sig för att vara en god vän och klasskamrat. Samtliga specialpedagoger har ett liknande resonemang, om än med inte lika tydligt fokus, där specialpedagogerna exempelvis jobbar med tolerans som tema på sina lektioner.

“Inom tema tolerans arbetar vi och diskuterar svåra situationer och hur man ska hantera dem. Vi diskuterar även hur man ska motverka kränkningar som verbal mobbning” - [Specialpedagog D]

Specialpedagog B lyfter fram vikten av att alla ska känna sig sedda och att eleverna känner sig rättvist behandlade - till exempel att ingen favoriseras.

“Vi arbetar mycket med att eleverna ska känna sig sedda. Vi låter ingen falla mellan stolarna och följer alltid upp kränkande situationer.” - [Specialpedagog B]

Till sist kan nämnas att samtliga specialpedagoger poängterar vikten av det breda elevhälsofrämjande arbetet där flera olika roller inom skolan finns med och samarbetar med varandra, till exempel skolsköterska, kurator och skolpsykolog.

“När någon i skolan/klassen inte mår bra då förstår vi att det finns någonting med den här personen.” - [Specialpedagog B]

6.3 Skillnader och likheter i det förebyggande arbetet

En av de största och mest uppenbara likheterna mellan skolorna är deras arbete med elevhälsosteam, där som tidigare nämnt ett flertal olika professioner samarbetar med varandra för att på ett systematiskt sätt stötta lärare och elever samt bidra till kvalitetssäkra och utveckla skolans verksamhet. Gemensamt är att samtliga skolor arbetar med olika typer av samtal, utredningar om bakomliggande psykologiska skäl för enskilda

elever, med mera. Det framgår tydligt att detta har sin utgångspunkt i skollagen, och att skollagen som ett makrosystem har en tydlig påverkan.

På den kommunala skolan, där det finns en större bredd i bakgrund hos eleverna (inklusive en stor mängd utlandsfödda elever eller elever med utlandsfödda föräldrar), finns en tydligare fokus på elevdelaktighet och att på så sätt skapa en mer anpassad miljö.

“Vi diskuterar med mentorerna och med eleverna samt vi ger eleverna möjligheter att komma fram med förslag på åtgärder för att få ett bättre klimat i skolan och i klassrummet.” - [Specialpedagog B]

Skolledarens och specialpedagogernas tanke är att alla elever ska vara delaktiga i arbete mot verbal mobbning. I samma skola tycker specialpedagogen att förutsättningarna för en effektiv verksamhet är att alla samverkar kring arbetet.

“Tanken är att alla i skolan ingår i elevhälsan men vi lär läraren hur elever ska samverka i grupp och hur arbetet mot mobbning ska bedrivas.” - [Specialpedagog D]

Detta tyder på en insikt om vikten av hur två olika, eller flera, mikrosystem och deras interagerande - det vill säga på mesosystemnivå - kan vara avgörande för att hantera elevers olika egenskaper och familjeförhållande.

Den andra skolan med ett mindre antal elever riktade sina verksamheter mer mot verbal mobbning med mindre elevdeltagande i sina processer. Exempelvis avgör lärarna själva utifrån egna initiativ och utan inflytande från eleverna hur eleverna ska placeras i klassrummet. De lärarledda lektioner är också ett av de arbetena som planeras helt utifrån läraren och hur de tycker det blir bäst.

“Vi har mycket att göra i genomförningen mot verbal mobbning med lärarens hjälp, exempelvis med hjälp till placeringen i klassen. Vi har alltid lärarledda lektioner.” - [Specialpedagog A]

7. Diskussion

Baserad på analysen av specialpedagogernas berättelser om dels problemet mobbning i skolan, dels den existerande åtgärdsplan mot mobbning samt mot bakgrund av tidigare forskning är verbal mobbning ett brett och komplext socialt problem i vår tidsålder.

7.1 Direkta samtal och gruppaktiviteter

Resultatet visar att specialpedagogerna använder olika metoder när ett mobbningsbeteende uppstått såsom samtal, gruppaktiviteter och samarbete med de vuxna i skolan som är ansvariga för att förebygga och åtgärda mobbning. Samtal med den som är utsatt och förövaren används för att få fram bakomliggande orsaker. Detta resultat kan relateras till vad Thornberg (2013) skriver om samtal. Han menar att direkta och individuella samtal med de inblandade är effektivt. Att följa upp händelsen och prata med individerna är viktigt i denna process. Thornberg betonar även betydelsen av samtal med elevens föräldrar för att få en förståelse av situationen.

Även Evenshaug och Hallen (2001) beskriver vikten av att få en klar bild av de bakomliggande faktorerna kopplat till de inblandade personernas egenskaper, de som mobbar och de som blir utsatta. Enligt Evenshaug och Hallen (2001) kännetecknas mobbaren av aggressivitet och behov av att dominera över andra. Här kan läraren genom samtal få bättre förståelse för mobbarens beteende. Detta framkommer i mitt resultat där samtliga intervjupersoner lyfter vikten av samtal med förövaren för att hitta skäl bakom beteendet och få bättre uppfattning av elevens egenskaper, dess bakgrund och familjehållande.

Direkta samtal lyftes fram av samtliga som det kanske viktigaste och mest effektiva sättet, både för att förstå de bakomliggande faktorerna bakom mobbningen men även för att faktiskt komma till rätta med den. Detta ligger väl i linje med Thornberg (2013) som framhäver direkta och individuella samtal som ett ofta effektivt sätt att hantera mobbningen på. Specialpedagogerna poängterar dock svårigheten att hålla i den här typen av samtal vilket också Thornberg (2013) framhäver som en utmaning - att samtalen ofta behöver genomarbetas och att stöttning kan behövas från både lärare och rektorer.

Specialpedagog A nämner också bland annat att samarbetet/samtal med föräldrar ibland kan vara svårt av olika anledningar som bristande språkkunskaper, kultur och föräldrars arbetssituationer. En potentiell slutsats kan därför vara att mer fokus bör läggas på att fortbilda lärare, pedagoger, mentorer m.fl. i svåra samtal så att maximal effekt kan uppnås, vilket även ligger i linje med Evans m.fl. (2014) perspektiv. Det går även att koppla an till problematiken att det inte alltid finns en tydlig koppling mellan det arbete som görs på makronivå och den här typen av mer mikronivåfokuserat arbete som diskuterats ovan. Man kan fråga sig hur ansvarig och skolpersonal systematiskt och strukturerat skulle kunna använda likabehandlingsplan, kartläggningar och liknande för att vägleda och stötta de direkta samtalen?

Framförallt verkar systematiken i detta saknas, vilket troligtvis är en betydande anledning till specialpedagogerna upplever att det är så svårt med de här samtalen. Nedan citat exemplifierar detta.

“Alla mentorer och lärare behöver utbildning i att föra svåra samtal. Många lärare är osäkra att ta det här svåra samtalet med eleven. Genom det här kan vi skapa relation som är det absolut viktigaste och det inte självklart för alla” - [Specialpedagog B]

Specialpedagogerna har här en möjlighet att verkligen hjälpa de andra ansvariga i området verbal mobbning (exempelvis lärare) att tolka, smälta av och fokusera samtalen för att de ska på bättre sätt kunna utreda de mest kritiska faktorerna. Är det exempelvis överlag svårt att få en bra dialog och delaktighet med föräldrarna finns det kanske en anledning att verkligen undersöka och fråga om barnens hemförhållande.

Den andra metoden som sticker ut från intervjuerna är gruppaktiviteter. Specialpedagogerna berättar att de gör mycket gruppövningar för att förebygga och belysa verbala mobbningsituationer och har diskussioner om mänskliga rättigheter. Specialpedagog C nämner att de aldrig lämnar elever att vara själva i en grupp. Det finns nämligen en risk att kamrater kan förstärka negativ eller förminska positiv individuella egenskaper och beteende i en grupp (Hanish et al, 2004). Relationsfrämjande och förebyggande arbete på gruppnivå skapar bättre förståelse för elevernas beteende i grupp (Zakaari & Modigh, 2002). Min tolkning är att gruppaktiviteter beskrivs framför allt som en effektiv metod både för att förstå de bakomliggande faktorerna men även som en effektiv metod för att både förebygga och förhindra ytterligare verbal mobbning. Här skulle framtida forskning behöva inrikta sig på vilka möjligheter det finns att ytterligare bevisa, förstärka och lyfta fram fördelarna med direkta samtal och gruppaktiviteter.

Utifrån den socialekologiska teorin (Bronfenbrenner, 1979; Espelage & Swearer, 2010) relaterat till mitt resultat kan jag konstatera att specialpedagogerna främst utgår från mikrosystemet och individnivån. Exempelvis betonar specialpedagogerna hur problem med föräldrarnas engagemang påverkar möjligheterna att såväl förstå elevernas beteende som att ingripa och förändra beteendet och således verbal mobbningen. Exempel på detta innefattar även hur lärarens eller annan vuxens beteende påverkar eleverna; både i positiv och negativ bemärkelse, och på så sätt bidrar till eller motverkar mobbningen.

7.2 Störst fokus på makronivå

Gemensamt för båda skolorna är att förhållandevis lite vikt läggs vid individualpsykologiska faktorer. Utgångspunkten för samtliga specialpedagoger är att i första hand alltid utreda andra typer av bakomliggande orsaker, exempelvis familjeförhållande, placering i klassrum, med mera. Detta ger en indikation om att detta perspektiv förbises i dagsläget, och att det potentiellt kan finnas en möjlighet att i större utsträckning beakta individualpsykologiska faktorer. Eventuellt kan rolluppdeleningen mellan specialpedagoger, som har mer fokus på skolan och skolans miljö, och kuratorer, som är mer inriktade på psykologiska faktorer, ge ett skevt resultat i studien med tanke på att enbart specialpedagogers perspektiv lyfts fram.

På samma sätt tenderar mest fokus i de båda skolor och hos samtliga specialpedagoger att ligga på makrosystemnivå. Detta framgår som tydligast i specialpedagogernas tankar om att eventuella otillfredsställande resultat i kartläggningar i första hand bör attackeras genom åtgärder på skolnivå. Samtliga specialpedagoger lägger stort värde på det elevhälsofrämjande arbetet, kartläggningsarbetet, likabehandlingsplanen och vikten av att

utgå från skolverkets direktiv och handlingsplan, vilket pekar på hur mikrosystem perspektivet ofta kommer i andra hand. En förklaring till detta kan ligga i att det finns stort stöd att lägga stor vikt vid makrosystemnivån i den tidigare forskningen. Flygare & Johansson (2016) menar till exempel att det är viktigt att mäta elevernas upplevelse på skolnivå då det matchar väl med hur eleverna uppfattar klimatet på skolan, vilket är en avgörande faktor i arbetet mot mobbning.

Skolverket, i egenskap av myndighet, har naturligtvis stort inflytande över var fokuset från de ansvariga i skolan läggs när det kommer till att förebygga och åtgärda verbal mobbning. Eventuellt går det att fundera kring huruvida det stora fokuset på åtgärder, förebyggande arbete och liknande från Skolverket på makronivå (exempelvis Skolverket, 2011a) bidrar till det snedfördelade fokuset. Skolverket (2014) är å andra sidan tydliga med vikten av att ta hänsyn till alla nivåer. På samma sätt finns det mycket tidigare forskning som också lyfter fram mikronivåperspektivet, exempelvis Eriksson (2001) som lyfter fram psykologiska mekanismer, Thornberg (2014) som lyfter upp vikten av individuella faktorer och Wang et al (2009) som lägger vikt vid individens upplevelse vilken är särskilt utmanande för verbal mobbning. Dock verkar balansen och kopplingen mellan makro- och mikronivån som både Skolverket och denna tidigare forskning försöker lyfta fram slagit igenom på de två skolorna som undersökts i denna studie.

Mikroperspektivet lyfts naturligtvis upp av de intervjuade, dock oftast i meso-sammanhang. Exempelvis betonar specialpedagogerna hur problem med föräldrarnas engagemang påverkar möjligheterna att såväl förstå elevernas beteende som att ingripa och förändra beteendet och således förhindra att verbal mobbning uppstår. Exempel på detta innefattar även hur lärarens eller annan vuxens beteende påverkar eleverna; både i positiv och negativ bemärkelse, och på så sätt bidrar till eller motverkar mobbningen.

Potentiellt finns i gränslandet mellan de olika nivåerna en möjlighet för specialpedagogerna att verkligen höja nivån i sitt arbete och på ett bättre sätt både förebygga och hantera mobbning. Även ifall stor fokus hos specialpedagogerna ligger på likabehandlingsplaner och andra faktorer på makronivå verkar det finnas ett glapp mellan hur detta omvandlas till ett strukturerat och systematiskt genomförande som är avgörande för att åtgärder på makronivå faktiskt ska leda till att minska mobbandet (Svaleryd & Hjertson, 2018).

7.3 Slutsatser

Mobbning är ett mångfacetterat komplext socialt fenomen. Forskning om mobbning är tvärvetenskaplig, den studeras utifrån olika sociopsykologiska perspektiv. Som teoretiskt ramverk valde jag använda socialekologiska teorins olika systemnivåer och individualpsykologiskt perspektiv. Genom att använda dessa teoretiska utgångspunkter ville jag undersöka vilka grader av fokus de olika systemnivåerna får och vilka strategier samt metoder som används.

Sammanfattningsvis ligger fokus hos specialpedagogerna främst på mikro- och makronivå. På mikronivå handlar det om att få förståelse för bakomliggande faktorer till elevernas beteende i olika mobbningsituationer och här är samtal och gruppaktiviteter viktiga metoder. På makronivå ligger stort fokus på att all personal och alla specialpedagoger följer de lagar, regler och hänvisningar som finns i skollagstiftningen.

Det är uppenbart att denna hjälper och vägleder ansvariga och specialpedagoger att systematisera och strukturera sitt arbete för olika åtgärder på skolnivå för att förebygga och förhindra den verbala mobbningen. Ett tydligt exempel på detta är att skolorna lägger stor vikt vid kartläggningsarbetet vilket de enligt skollagen är skyldiga att göra. Ett betydande fokus läggs även på att anpassa de aktiviteter som görs för att förhindra verbal mobbning så att dessa tar hänsyn till elevernas skiftande bakgrund. Specialpedagogerna lägger även fokus på meso-systemet, relationen mellan olika mikrosystem såsom kompisrelationer eller relationer mellan skolan och föräldrar.

Utifrån mina resultat skulle framtida forskning behöva fokusera närmare på det individualpsykologiska perspektivet och dess ingående faktorer. Det skulle kunna leda till ett förbättrat och mer effektivt arbete mot mobbning och verbal mobbning.

8. Referenser

- Bazeley, P. (2013). *Qualitative data analysis: Practical strategies*. London: Sage.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. DOI: 10.1191/1478088706qp063oa
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiment by nature and design*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt Inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Evenshaug, O. & Hallen, D. (2001). *Barn - och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, B. (2001). Mobbning: en sociologisk diskussion. *Sociologisk forskning*, 8-43. Från <https://sociologiskforskning.se/sf/article/view/19453>
- Eriksson, B. Lindberg, O. Flygare, E. & Daneback, K. (2002). *Skolan - en arena för mobbning: en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*, Skolverket, Stockholm. Från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1028>
- Erikson, A. Gustavsson, L. Frykedal, K. Forslund, K. & Samuelsson, M. (2016). *Specialpedagogisk – i, om och med praktiken*. Stockholm: Liber.
- Evans, C. Fraser, M. & Cotter, K. (2014). "The Effectiveness of School-based Bullying Prevention Programs: A Systematic Review." *Aggression and Violent Behavior* 19(5), 532-44. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.07.004>
- Espelage, D.L. & Swearer, S. M. (2010). *Bullying in American School*. Mahwah, New Jersey: Routledge
- Friends, C. & Wettefors, A. (2018). *Många kränkta elever berättar inte för vuxna om sin utsatthet: Stockholm: Friends rapporten*.
- Flygare, E. & Johansson, B. (2016). *Friends och Friends programmet: en programteoretisk analys av utbildningsprogrammets bakgrund, framväxt och uppbyggnad (social work)*. Örebro universitet. Från <https://www.skolporten.se > Mobbning>
- Frånberg, G. M. & Wrethander, B. M. (2011) *Mobbning en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur.
- Hedin, A. (2011). *En liten Lathund om Kvalitativ metod med tonvikt på intervju 1996-2011*, (C Martin). Uppsala universitet. Hämtad 2019-06-04 från <https://studentportalen.uu.se/uusp-filearea-tool/download.action?...>
- Hanish, L. Ladd, B. Fabes, R. Martin, C. & Denning (2004). Bullying Among Young Children: The Influence of Peers and Teacher. I: Espelage, D & Swearer, S. *Bullying in American schools- : A Social-Ecological Perspective on Prevention and Intervention*. New Jersey: Accession Number: 23492872
- Larsson, A. (2010). Mobbning. Ett tidsbundet socialt problem? *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 17(2), 134-148. Från <https://journals.lub.lu.se/svt/article/view/15702>
- Lilja, M. (2015). *Det bästa för mitt barn* (Doktorsavhandling, Örebro universitatis, 208). Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org > smash > get > diva2:794168>
- Lagerlöf, H. (2017). Mobbning i skolan - om perspektiv och förståelsemodeller.
- Å. Backlund, S. Högdin & Y. S. Weitz (2017). *Skolsocialt arbete: Skolan som plats för och del i det sociala arbetet*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Naidoo, S. Satorius, B. Vries, H. & Taylor, M. (2016). Verbal Bullying Changes Among Students Following an Educational Intervention Using the Integrated

- Model for Behavior Change. *Journal of School Health*, 86(11), 813-822. DOI: 10.1111/josh.12439.
- Olweus, Dan. *Hackkycklingar Och översittare: Forskning om skolmobbing*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1973. Print.
- Psykologi för lärande- PFI. (2014). *Mobbningens mekanismer- mobbningsbeteendets Orsaker och funktioner*. Stockholm från <https://pflbloggen.wordpress.com/2014/11/13/mobbningens-mekanism...>
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Strand, A. S. (2013). *Skolk ur elevernas och skolans perspektiv: En intervju och dokumentstudie* (Dissertation series no 43). Hälsö högskolan, Högskolan i Jönköping. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:616946>
- Side, J. & Johnson, K. (2014). Bullying in schools: Why it happens, how it makes young people feel and what we can do about it. *Educational Psychology in Practice*, 30(3), 1-15. <https://doi.org/10.1080/02667363.2014.915209>
- Silverson, D. (2011). *Interpreting qualitative data: Methods for Analysing Talk, Text and interaction*. London: Sage.
- Skolinspektionens statistikrapporter. (2019). *Tillsyn utifrån individärenden – statistik över anmälningar och beslut 2018*. Från <https://www.skolinspektionen.se>
- Steven, L. Brewer, Jr. Hannan, J. Brewer, Keri. S & Kulik. (2018) Bullying Victimization in Schools: Why the Whole School, Whole Community, Whole Child Model Is Essential. *The Journal of School Health*, 88(11), 794-802. <https://doi.org/10.1111/josh.12686>
- Svaleryd, K. & Hjertson, M. (2018). *Likabehandling i förskola & skola*. Stockholm: Liber.
- Skolverket. (2011b). *Utvärdering av metoder mot mobbing*. Stockholm: Skolverket. Från <https://www.skolverket.se/.../2011/utvärdering-av-metoder-mot-mobbing>
- Skolverket. (2011a). *Vad fungerar? resultat av utvärdering av metoder mot mobbing*. Stockholm. Från <https://www.skolverket.se>
- Skolverket. (2014). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda: Hur skolan kan arbeta mot trakasserier och kränkningar* (Stödmaterial). Stockholm: Skolverket: Fritze [distributör], Danagård Litho.
- Skolverket. (2018). *Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor En kvantitativ studie av utvecklingen över tid i slutet av grundskolan*. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/download/pdf3927>
- Skolverket. (2019) *kränkande- behandling mobbing och - diskriminering*. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se>
- Specialpedagog. (2017). I Wikipedia (a). Hämtad 2019-06-14 från <https://sv.wikipedia.org/wiki/Specialpedagog>
- Thornberg, R. (2013). *Det sociala livet i skolan, Socialpsykologi för lärare*. Stockholm.
- Thornberg, R. (2014) Individuella och sociala faktorer bakom mobbing, *Psykologtidningen*, ISSN 0280-9702, nr 4, 24-27
- Vlachou, Andreou, Botsoglou, & Didaskalou. (2011). Bully/Victim Problems Among Preschool Children: A Review of Current Research Evidence. *Educational Psychology Review*, 23(3), 329-358.
- Viding, E. (2013). *Callous- Unemotional Traits in Children (Aps- association for psykologiskascience)*. Centrum för vetenskapliga psykologiska artiklar <https://www.psychologicalscience.org>
- Wttefors, A., & Friends, C (2018). *Många kränkta elever berättar inte för vuxna om*

Sin utsatthet. Stockholm.

Wang, Iannotti, & Nansel. (2009). School Bullying Among Adolescents in the United States: Physical, Verbal, Relational, and Cyber. *Journal of Adolescent Health, 45*(4), 368-375.

Wang, Iannotti, & Luk. (2012). Patterns of adolescent bullying behaviours: Physical, verbal, exclusion, rumor, and cyber. *Journal of School Psychology, 50*(4), 521-534.

Bilaga 1 - Intervjufrågor

Tema 1: Personliga frågor

1. Vad heter du?
2. Vad har du för utbildning?
3. Vilken roll/position har du på skolan?
4. Hur länge har du arbetat på skolan?

Tema 2: Problemfrågor - erfarenheter kring ämnet

1. Hur definierar du begreppet verbal mobbning?
2. Hur arbetar du för att skapa en trygg miljö för dina elever?
3. Har du erfarenheter kring verbal mobbning?
4. Vad har du för strategier för att upptäcka verbal mobbning i klassrummet?
5. Hur väljer du att agera om verbal mobbning skulle uppkomma i klassrummet?
6. Hur diskuterar du med dina elever kring verbal mobbning? (föreläsningar, vetenskapliga artiklar, workshops, studiedagar, mm).
7. Anser du att verbal mobbning är ett problem i skolans värld?

Tema 3: Skolans arbete med verbal mobbning

1. Hur aktivt och allsidig arbetar ni för att förebygga verbal mobbning?
2. Har ni utformat specifika dagar eller lektioner för att arbeta kring ämnet mobbning?
3. Kan ni se någon specifik plats där verbal mobbning uppkommer?
4. Vad har ni för åtgärder om en elev skulle utsättas för verbal mobbning?
5. Anser du att det finns tillräckligt med resurser i skolan för att arbeta förebyggande med verbal mobbning?
6. Om nej vad skulle man behöva utveckla för att kunna minska verbal mobbning i skolan?
7. Hur följer ni upp om någon skulle utsättas för verbal mobbning? (Skolmöte, kontakt med mentor)

Tema 3: Avslutande frågor

1. Vad hade du velat utveckla när det kommer till det förebyggande arbetet inom verbal mobbning?
2. Hur kan man få verbal mobbning att minska i skolans värld?